

PRISUTNOST I DEFINISANJE CILJA MAJČINOG ODGOJA U BOŠNJAČKOJ PORODICI

Melisa ZUKIĆ

Sažetak

Rad razmatra odgoj kao pedagošku i antropološku kategoriju obilježenu jasno definiranim ciljem koji se želi postići. Autentični odgoj pripada kulturi i iz nje proizilazi označavajući njegovanje ljudske duše u mediju određene kulture uz razvijanje smisla za vrijednost i osjećanje vrijednosti. Cilj majčinog odgoja je na razini društvenih vrijednosti zajednice na kojima počiva kultura, a autentični majčin odgoj u bošnjačkoj porodici izliva temeljne vrijednosne komponente kulture Bošnjaka, obilježene korisnim znanjem i korisnošću na ovom i budućem svijetu uz vrhovni odgojni cilj „Izvesti dijete na pravi put“ sa jasnom odgojnom namjerom/intencijom u okviru temeljnih vrijednosnih komponenti islamske tradicije Bošnjaka koje vode do tog cilja.

Proveli smo akcijsko istraživanje za potrebe ovog rada obuhvativši 260 majki iz bošnjačkih porodica kojima je bilo postavljeno otvoreno pitanje o tome šta je cilj koji žele postići odgajajući svoju djecu. Interesovala nas je prisutnost/odsutnost definiranog odgojnog cilja i kako ga majke opisuju/definiraju, pretpostavljajući da majčin odgoj nije slučajan te da je usmjeren ka jasno definiranom cilju. Istraživanje pokazuje da aktuelna generacija majki iz bošnjačkih porodica u većini ima jasno predstavljen cilj odgoja, te se pri tome naglašava samoaktualizacija definirana kao odgajanje kojim se želi postići poštenje, moral i obrazovanje kao preduvjet uspjeha u životu (da dijete bude „neko i nešto u životu“). Majčin odgoj u bošnjačkoj porodici kojim se izliva temeljne vrijednosne komponente kulture Bošnjaka, obilježen je, kako i ovo akcijsko istraživanje prikazuje, majčinom odgojnom težnjom/ciljem ka postizanju korisnog znanja i korisnošću na ovom i budućem svijetu za dijete koje odgaja.

Ključne riječi: majka; odgoj; intencionalni odgoj; porodični odgoj; autentični odgoj; odgojni cilj.

Uvod

Majčina briga o djetetu se podrazumijeva jer je biološki duboko utemeljena majčinskim instinktom. Ipak, majke se ne zastavljaju samo na nivou brige o osiguravanju preživljavanja svog potomstva, one nastoje da kroz porodični odgoj prenesu djetetu najbolje od svog psihičkog, fizičkog, socijalnog, kulturnog, religijskog i duhovnog života, nastojeći ga osposobiti za samostalan život u zajednici u kojoj će biti poštovan član. Stoga, majčin odgoj nije slučajna. On ima svoj cilj i intenciju da se postavljeni cilj postigne. Majčin odgoj u porodici je obojen vrijednosima kulture u kojoj se dešava predstavljajući autentični odgoj. Autentični odgoj Bošnjaka počiva na porijeklu i etnogenezi naroda, njegovoj islamskoj tradiciji i karakteristikama kulture realiziran kroz autentičnu majčinu pedagogiju. Razumijevanjem ovih elemenata razumijeva se autentični odgoj Bošnjaka majčinim njegovanjem ljudske duše u mediju historijskog porijekla, kulturnog konteksta i islamske tradicije koji postavljaju autentični odgojni cilj.

Odgoj kao pedagoška kategorija

Odgoj se opisuje kao „svrsishodan proces u kome dolazi do izražaja jedinstvo odgojnog cilja i zadataka, načela i metoda, što u planski ostvarenom odgojnom djelovanju, uz aktivno i skladno sudjelovanje brojnih odgojnih činitelja teži prema izgrađivanju potpune ljudske osobnosti“ (Vukasović, 1995: 39).

Odgoj omogućava prenošenje stečenih znanja na nove generacije, omogućavajući adekvatnu akumulaciju znanja neophodnih za razvoj društva. Biološki je uvjetovan biološkom osnovom čovjeka, prije svega kroz njegov roditeljski osjećaj. Ipak, biološka osnova u odgojnoj ulozi roditeljstva nije dovoljna niti je dominantna. Odgoj je planska i svjesna aktivnost, sa svojim ciljevima i zadacima, sadržajem, organizacijskim oblicima, metodama i sredstvima, koje prije svega obilježava namjera. Takav odgoj je moguć samo u ljudskom društvu. Stoga, odgoj je isključivo društvena kategorija, koja akumulacijom znanja omogućava razvoj društva postajući i povijesnom kategorijom kao vezivnim elementom generacija. „Takvu organiziranu, pedagoški osmišljenu i cilju usmjerenu društvenu djelatnost, nazivamo intencionalnim odgojem“ (Vukasović, 1995:44), dok činitelji koji

bez namjere vrše utjecaj na razvitak i oblikovanje čovjeka predstavljaju funkcionalni odgoj.

Odgojna načela se prema Vukasović (1995:333) u odnosu na odgojnu praksu pojavljuju kao znanstveno-teorijske smjernice, putokazi kojima se postižu pozitivni rezultati unaprijed postavljenog cilja odgoja aktivno koristeći raspoložive metode i sredstva odgojnog rada kao načine pomoću kojih odgojitelj pristupa odgojeniku, obrađuje odgojne sadržaje i ostvaruje konkretne zadatke, konačni smisao i svrhu odgojnih nastojanja.

Porodica je najznačajniji odgojni faktor a odgojna funkcija porodice je njena najvažnija i najstarija funkcija. Iz perspektive obrazovanja gledajući, druge institucije bi mogle zamijeniti porodicu, ali ne mogu zamijeniti i nadomjestiti porodičnu atmosferu prožetu bliskošću i ljubavlju. Odgojna moć porodice prema Vukasović (1995: 190) leži u zajedničkom životu krvnim srodstvom povezanih članova, u zajedničkim težnjama, emocionalnoj povezanosti, te međusobnoj bliskosti, međuovisnosti i spontanom prihvaćanju dužnosti i odgovornosti, što nije moguće postići u drugim zajednicama. Tu moć porodičnog odgoja uvećava i činjenica da su djeca najvezanija za porodicu u najranijoj dobi kada su i najosjetljivija za odgojne utjecaje uz istovremeni roditeljski osjećaj odgovornosti za odgoj djece koji ih motivira na pojačanu pedagošku angažiranost.

Majka je žena koja je rodila i odgaja dijete u porodičnom okruženju potpomognuta supružnikom i drugim članovima porodice ili samostalno. Brižna i pažljiva majka može svojom ljubavlju kompenzirati materijalne i druge nedostatke sredine. Porodica kao primarni afektivni milje može najuspješnije odgovoriti na afektivne zahtjeve i potrebe djeteta. Pašalić- Kreso (2004) ističe da uticaj kvaliteta atačmenta na kasnije ponašanje ličnosti treba posmatrati šire od dijadnog odnosa djeteta-majka. Trebalo bi ga posmatrati kao vezivanje djeteta za porodicu.

Uloga porodice je prema Vukasović (1995: 194) prenošenje kulturnih dobara, naučnih spoznaja, moralnih vrijednosti, religijskih uvjerenja, vrijednosnih stavova i kulture ophođenja na djecu sa svrhom razvoja i formiranja osobe kojom se mogu ponositi roditelji, rodbina i sredina iz koje potiče. U skladu sa općim odgojnim ciljem porodica postavlja osnove tjelesnog

intelektualnog, moralnog, estetskog, radnog i religijskog odgoja.

Porodični odgoj nije slučajna. On u svojoj osmišljenosti i organiziranosti često bude upućen na društvenu i stručnu pomoć porodici.

Zdrave porodice prema Pašalić-Kreso (2004: 298) imaju dobre odnose sa okolinom u kojoj žive pokazujući: adaptibilnost, privrženost porodici, jasnu, otvorenu i učestalu komunikaciju, ohrabrivanje pojedinca da razvije osjećaj pripadanja uz podršku individualnom razvoju, izražavanje poštovanja i uvažavanja, religijsku/duhovnu orijentaciju, društvenu angažiranost, jasne-fleksibilne uloge, zadovoljavajući kvalitet i kvantitet zajednički provedenog vremena. Zdrave porodice imaju ciljeve i realistična, umjesna i ostvariva shvatanja vrijednosti.

Odgoj kao antropološka kategorija

Različitosti između „autentičnog“ (istinskog) odgoja i instrumentalnog (institucionaliziranog) odgoja omogućavaju nam da bolje shvatimo prirodu odnosa kulture i odgoja. U tom smislu razlikujemo odgoj kao antropološku kategoriju od odgoja kao pedagoške kategorije. Ne postoje „schools of humanity“, za čovjeka se ne možemo školovati – za stručnjaka se školujemo a za čovjeka se odgajamo ili obrazujemo kako je naveo Slatina (1999:245), prema Keršenštajneru. U tom pogledu vrijednosti školovanja imaju drugačiji smisao od vrijednosti odgoja. Školovanje djeluje na odgovarajuću djelatnu komponentu u domenu struke i ne mora se nužno nalaziti u službi odgajanja. Vrijednosti odgoja, pak, djeluju na razvoj ličnosti jer pripadaju kulturnim, moralnim i vjerskim dobrima. Sažeto rečeno, institucionalni odgoj ne čini čovjeka nužno plemenitijim i moralnijim, autentični odgoj je put koji vodi ovim ciljevima. Školovanje čovjeka čini sposobnijim, efikasnijim i društveno korisnijim. Slatina (1999:245) prema Gadameru, (obraz) ovanje stavlja u vodeće humanističke pojmove jer u osnovi obrazovanja stoji obraz. Ovaj segment obrazovanje povezuje sa pojmom kulture istovremeno nadilazeći pojam kultiviranja sklonosti dobivenih rođenjem. Upravo to ukazuje da je autentični odgoj rezultat univerzalno važećih vrednota koje se ljudskom upotrebom ne troše. Autentični odgoj najlakše raspoznamo u vjeri, porodičnom odgoju, umjetnosti ili moralu jer sadrže autentičnu bit odgoja prisutnu

u božanskoj pedagogiji koja je odgojila Allahovog Poslanika, a.s..

Autentični odgoj je daleko od toga da bude „pedagoška tehnika“, kako navodi Slatina, (1999) prema Hafizoviću, on je bio instruktivan, mjerodavan i s mjerom davan za duhovno odgajanje usmjeravajući proces postepenom odgajanjem uzlaznom linijom, pokazujući savršen obrazac za duhovni rast ljudske prirode. „Tamo gdje je odgajatelj otvoren za božansku transcenciju i ljudsku dušu tamo je zametak autentičnog odgoja“ (Slatina, 1999:246).

Značajna oznaka autentičnog odgoja je smisao za vrijednost i osjećanje vrijednosti. Autentični odgoj, prema Slatini (1999:248), pripada cjelini kulture i iz nje proizilazi označavajući njegovanje ljudske duše u mediju određene kulture.

S druge strane, prema Slatini (1999), institucionalni odgoj je u potpunosti isplaniran, smišljen, određen vrednotama i namjerama koje su samim institucionaliziranjem definirane. Autentičnim odgojem uzdiže se ličnost, instrumentalnim društvo. Prvi ima svrhu u samom sebi, a drugi izvan sebe. Prvi pripada kulturi i predstavlja uobličavanje i saopćavanje iskustva dok je drugi osmišljeno, planirano i instrumentalizirano intelektualno uvježbavanje. Prvi je određen objektivno važećim vrednotama, drugi establišmentom, prvi je izvor raznih formi kulture i vrijednosnog odnošenja, drugi je sistem školskog učenja, prvim društvo opstoji kao ljudsko društvo, a drugi je uplitanje u rast i razvoj ličnosti koji historijski iščezava, prvi je historijska paralela kulturi, drugi je historijska paralela civilizaciji, prvi je ljudska, drugi društvena potreba. Reduciranjem obrazovanja na školovanje, odgoj se odvajaju od kulture.

Autentični odgoj Bošnjaka počiva na porijeklu i etnogenezi naroda, njegovoj islamskoj tradiciji i karakteristikama kulture realiziran kroz autentičnu majčinu pedagogiju. Razumijevanjem ovih elemenata razumijeva se autentični odgoj Bošnjaka majčinim njegovanjem ljudske duše u mediju historijskog porijekla, kulturnog konteksta i islamske tradicije koji omogućavaju istinsku samoizmjenju čovjeka.

Majčin odgoj karakterizira namjera i svjesnost cilja. Upravo sviješću o odgojnom cilju sa jasnom odgojnom namjerom majčin odgoj se značajno razlikuje od roditeljskog odnosa

životinja koje nagoni brinu za biološki opstanak mladunčadi. Takva organizirana, pedagoški osmišljena i cilju usmjerena društvena djelatnost predstavlja intencionalni odgoj, koji se može javljati i izvan odgojnih institucija, u porodici, u majčinom, kućnom odgoju.

Cilj odgoja mora biti konkretan, blizak, određen i stimulativan za praksu proizilazeći iz konkretnih društvenih, ekonomskih, političkih, socijalnih, filozofskih i općekulturnih prilika i mijenjajući se uporedo sa njima. Stoga se u različitim etapama društvenog razvitka ističu različiti odgojni ciljevi koji u jednom vremenu mogu biti različiti u različitim zemaljama. S obzirom na životni kontekst porodice, majčin odgoj može pred sebe postaviti jedan od dva potpuno oprečna i različita cilja, kao što navodi Nor wan Daud (2010), to podrazumijeva odgojiti dobrog građanina koji je produkt društvenih interakcija ili odgojiti dobrog čovjeka, čovjeka koji posjeduje adab¹ Poslanika a.s.

Cilj majčinog odgoja je na razini društvenih vrijednosti određene zajednice na kojima počiva kultura. Društvene vrijednosti² kao odgojni cilj podrazumijevaju se kao dugotrajni vrijednosni apsoluti, vjerovanja šta je poželjno ili dobro, predstavljajući zajedničku karakteristiku pripadnika kulture. Kada pojedinac prihvati neku vrijednost kao svoju, ona postaje i njegov cilj imajući svoju kognitivnu, afektivnu i ponašajnu komponentu (Kreč, Kračfeld, Balaki, 1972 – prema Vejo, 2002).

Kulturalne vrijednosti daju smjer i karakter odgoju, a odgoj utiče na vrijednosne promjene kod ljudi predstavljajući aktivnu komponentu kulture. Rast i razvoj ličnosti se odvija u okviru kulture, bez koje i ne možemo govoriti o ličnosti – tj. ličnost postaje tek ukoliko je njegova duhovnost konstituirana od objektivno važećih vrednota. Zbog toga antropolozi govore o odnosu kultura i ličnost (Slatina 1999:251 prema S.S. Sargent i M. W. Smit) kao i o kulturnoj pozadini ličnosti (Slatina 1999:251 prema R. Linton). Bazična ličnost je određena kulturom, te je Slatina (1999:251) prema Kardineru određuje kao sklop ličnosti karakterističan za većinu pripadnika jednog društva koji je nas-

¹ Insane adabi

² Vrijednosti mogu biti instrumentalne odnoseći se na način ponašanja, moralne vrijednosti i vrijednosti kompetencije, kao i terminalne vrijednosti kojima se prezentiraju ciljevi ljudske egzistencije obuhvatajući personalne, intrapersonalne i interpersonalne aspekte.

tao zbog zajedničkog ranog iskustva. Pod tim podrazumijevamo:

- a) Da kultura određuje zadatke i načine odgoja
- b) Da različite kulture imaju različite odgojne sadržaje, postupke i metode odgajanja
- c) Da rano iskustvo ima trajan utjecaj na ličnost
- d) Da slična iskustva dovode do formiranja sličnih ličnosti u okviru date kulture

Bošnjačka književnost je prema Imamović, M. (1998:114) "...osnovno ishodište i čuvar vladajućih običajnih i moralnih normi na kojima je počivao društveni red i poredak..." a istovremeno i moćan instrument odgajanja u bošnjačkoj porodici kojim se kontinuirano provjerava vrijednosni sistem generacije koju odgajamo. Bošnjačka porodica teži promicanju vrednota kulture kojoj i sama pripada, jer je jedino u mediju vlastite kulture moguće u djetetu razviti „dostojanstvo, ponos, samopoštovanje, moralnu hrabrost i sl“ (Slatina, 1999:253). Stoga možemo slobodno reći da smo „...na tragu autentičnom porodičnom odgojnom modelu kod Bošnjaka, kad o svojoj tradiciji razmišljamo kao o amanetu u koji i mi udahnjemo sebe, ulažemo napor da imponirajuće živimo u svom dobu, s islamom kao živim vodičem“ (Vejo, 2003:55).

Majčin odgoj u bošnjačkoj porodici izliva temeljne vrijednosne komponente kulture Bošnjaka, obilježene korisnim znanjem i korisnošću na ovom i budućem svijetu.

(...) pa da od njega i živi i mrtvi fajdu, korist, vide i da njime svak razi, zadovoljan, bude, da veliki alim, učenjak, iziđe, pa da bude, ja muftija, viši muslimanski svećenik, ja muderis, professor". (Hangi, 1906:136) (...) jer je dijete zamjena ocu i materi u starosti. (...) 'On ga hrani, da zaminu steče.' (...) (Hangi, 2010: 164)

Svakodnevna bošnjačka individualna dova Allahu dž.š., ponavljana u suri El-Fatiha tokom pet dnevnih namaza: „Uputi nas na pravi put“ otkriva nam apsolutnu vrijednost Bošnjaka koja se pretvara u cilj. Majčin odgoj je direktan odgovor. Majka cilj svog odgojnog djelovanja definira kao: „Izvesti dijete na pravi put“ sa jasnom odgojnom namjerom u okviru temeljnih vrijednosnih komponenti islamske tradicije

Bošnjaka koje vode do tog cilja. Odgojni cilj izvođenja djeteta na pravi put obuhvata, kako navodi Pašalić-Kreso (2004), tri podcilja. Podcilj preživljavanja je prvi u hijerarhiji roditeljskih ciljeva i usmjeren je ka povećavanju šanse za preživljavanje djeteta. Podcilj dostizanja ekonomske nezavisnosti obuhvata osposobljavanje djeteta da se brine o sebi i o svojoj budućoj porodici i potomstvu. Podcilj samoaktueliziranja se oslanja na socio-kulturnu etničku grupu kojoj pripada porodica djeteta postavljajući uzore za bazičnu ličnost. Upravo u skladu sa navedenim ciljem i podciljevima Kulenovićeva majka iz bošnjačke porodice definira svoju odgojnu namjeru i odgojni cilj:

(...) Da joj ostasam / - Allaha svog je molila - / ko jablan uz vodu, / i da joj ubijelim, urumenim / ko djevojka pod šamijom, / i da joj upitomim ko softa pod ahmedijom / da joj ne budem kockar ni pijanica³, / nego sve škole da joj izučim, / i da joj budem / učevan / i ljudevan / i kučevan⁴, / i da se proćujem u sedam gradova / pa da me onda na glasu kućom oženi⁵(...) Samo da jednom kuću i srce joj napunim / i na put pravi da joj izađem⁶...

Na sličan način odgojnu namjeru i cilj majčinog odgoja predstavlja i Hangi (2010: 164): *(...) Ta za što drugo i živimo i veselimo se, nego za evlad - djecu? Za što li tečemo i mućimo se nego opet za evlad? 'Samo neka je hairli i na pravom putu!' (...)*

Majčin odgoj u bošnjačkoj porodici obilježen odgojnim ciljem pravog puta očekuje od djeteta da u konačnici bude onaj koji će spustiti majku u mezar i učiti joj dovu nakon smrti: *...a kad joj od sreće i godina ohlade kapci oćinji, / ja, vid joj oćinji, / na svojim da je rukama, / sretnu i mrtvu, / u kabur meki položim, / ko u dušek džennetski, / zemlji i Allahu njezinom / da je predadnem pravednu...* (Kulenović, prema Hodžić, 2003: 194)

Izuzetno važno, odgojnom cilju usmjerenom, majčino autentično odgojno sredstvo u bošnjačkoj porodici predstavlja hair dova:⁷ *... I ništa se ne može mjeriti, / S brašnicom ovom. / Svaku je spremala mati, / Sa hair dovom, / Za svoga evlada, / Da uz Božiju*

³ Podcilj preživljavanja

⁴ Podcilj ekonomske neovisnosti

⁵ Podcilj samoaktuelizacije

⁶ Odgojni cilj

⁷ (Kovačević, Na sajtu: <http://www.akos.ba/poezija-brasnica/>. Očitano 27. 12. 2012)

pomoć, / Na putu ne nastrada... Majčina hair dova⁸ u bošnjačkom autentičnom porodičnom odgoju je posebno cijenjeno sredstvo poticanja, jer je rašireno vjerovanje da su sretna ona djeca za koju roditelji čine hair dovu ili im „ostave“ hair dovu na samrti kao poticaj da nastave sa postupcima zbog kojih su roditelji zadovoljni njima, što se smatra najvećim porodičnim nasljedstvom.

Autentični majčin odgoj u bošnjačkoj porodici duboko inspiriran islamskom tradicijom Bošnjaka karakterizira i kletva kao sredstvo sprečavanja na putu postizanja odgojnog cilja. Majčina dova ili kletva su primljeni kod Allaha dž. š. te se ova vrsta uzvišene božanske intervencije u odgojnom djelovanju posebno koristi kada majka osjeti ugroženost postizanja odgojnog cilja – izvesti dijete na prvi put. Kletva kao autentično majčino odgojno sredstvo sprečavanja je specifično opisana u književnosti Bošnjaka u kombinaciji sa odgojnim sredstvom poticanja i uvjeravanja, tako što majka kroz etički razgovor, savjetovanje i navođenje primjera obično navodi razlog kletve u primjeru djetetovog ponašanja zbog kojeg ga proklinje, osjećajući da je ugrožen odgojni cilj izvođenja djeteta na pravi put. Istovremeno, dijete objašnjava razlog svog ponašanja, referirajući svoje stavove na društveno prihvatljiv način, usklađen sa islamskom tradicijom Bošnjaka te sa prikladnim uvodom „Mila majko“. *Zlato, šćeri, da od Boga nađeš, / jedna pjesma, stotinu harama! / Kad te čuju do tri mujezina, / uhvate ih derti na munari, / pa ne uče namaskog ezana, / već slušaju tvoju pjesmu, Zlato! / Nemoj, Zlato, činiti harama, / nemoj, šćeri, proklet će te majka!” / Progovara Lakišića Zlata: / ‘Ne kuni me moja mila majko! / Ja ne pjevam porad mujezina, / nit’ softama dertove razbijam. / Ja ne činim Božjega harama, / već ja svoje kahare razbijam!’ (“Zaljulja se mostarska munara” – prema Isaković, 2002: 42)*

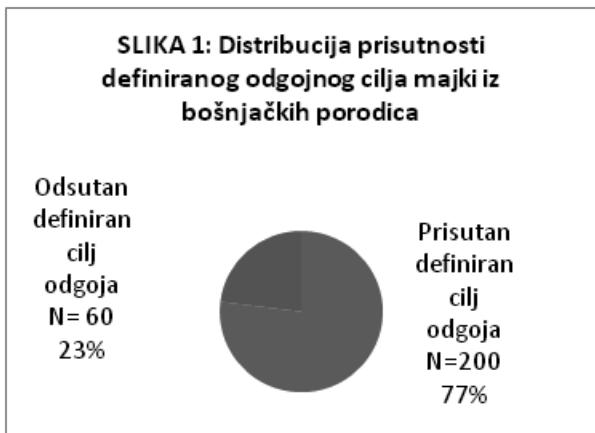
Aksijsko istraživanje: Prisutnost i definiranje cilja majčinog odgoja u bošnjačkoj porodici

Proveli smo aksijsko istraživanje za potrebe ovog rada obuhvativši 260 majki iz bošnjačkih porodica kojima je bilo postavljeno otvoreno pitanje o tome šta je cilj koji žele postići odgajajući svoju djecu.

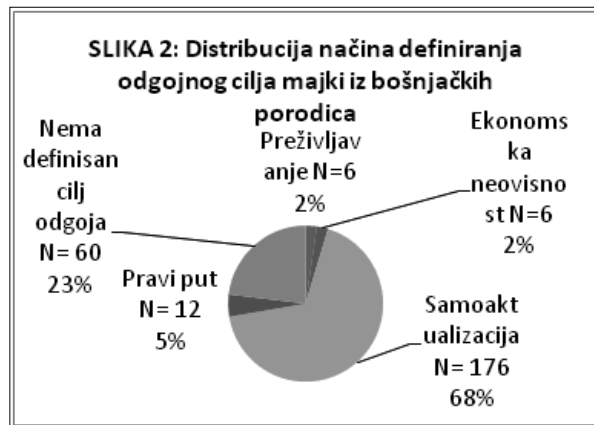
⁸ *Tri dove se ne odbijaju i tu nema nikakve sumnje: dova onoga kome je nepravda učinjena, dova putnika- namjernika i dova roditelja koji moli za svoje dijete. (Bilježi Tirmizi)*

Interesovala nas je prisutnost/odsutnost definiranog odgojnog cilja i kako ga majke opisuju/definiraju, pretpostavljajući da majčin odgoj nije slučajan te da je usmjeren ka jasno definiranom cilju.

Prilikom analize odgovora majki na otvoreno pitanje o cilju kojem teže u odgoju djeteta formirali smo pet kategorija mogućih odgovora koji obuhvataju: preživljavanje djeteta kao podcilj u kojem su ispitivane majke naglašavale zdravlje (da dijete bude „zdravo i živo“), ekonomsko osamostaljivanje djeteta kao podcilj u kojem su ispitivane majke naglašavale radno osposobljavanje i sticanje zaposlenja djeteta (da dijete „dođe do svog hljeba“), samoaktualizaciju kao podcilj u kojem su ispitivane majke naglašavale poštenje, moral i obrazovanje kao preduvjet uspjeha u životu (da dijete bude „neko i nešto u životu“), pravi put kao cilj u kojem su ispitivane majke naglašavale vjerski motivirane odgojne ciljeve i posljednja kategorija bez odgovora u kojima majke nisu definirale ciljeve odgoja djeteta. Analiza odgovora ispitivanih majki je poredila postojanje definiranog odgojnog cilja i nepostojanje definiranog odgojnog cilja 77% vs. 23% u korist postojanja definiranog odgojnog cilja. Rezultati su prikazani na slici 1. Načini na koji su ispitivane majke definirale

odgojne ciljeve u prvi plan stavljaju samoaktualizaciju sa 67,7% vs. 10% svih ostalih načina definiranja odgojnog cilja. Rezultati su prikazani na slici 2. Na osnovu čega zaključujemo da majke u bošnjačkim porodicama u većini imaju jasno definisan cilj odgoja, te da pri tome naglašavaju samoaktualizaciju koju opisuju kao odgajanje kojim žele postići poštenje, moral i obrazovanje kao preduvjet uspjeha u životu (da dijete bude „neko i nešto u životu“). Majčin odgoj u bošnjačkoj porodici kojim se

izlijevaju temeljne vrijednosne komponente kulture Bošnjaka, obilježen je, kako i ovo akcijsko istraživanje prikazuje, majčinom odgojnom težnjom/ciljem ka postizanju korisnog znanja i korisnošću na ovom i budućem svijetu za dijete koje odgaja.

Diskusija

Odgoj je svrsishodan proces u kojem dolazi do izražaja jedinstvo odgojnog cilja i zadataka, načela i metoda, što u planski ostvarenom odgojnom djelovanju, uz aktivno i skladno sudjelovanje brojnih odgojnih činitelja teži prema izgrađivanju potpune ljudske osobnosti. Takvu organiziranu, pedagoški osmišljenu i cilju usmjerenu društvenu djelatnost, nazivamo intencionalnim odgojem, dok činitelji koji bez namjere vrše utjecaj na razvitak i oblikovanje čovjeka predstavljaju funkcionalni odgoj.

Porodica je najznačajniji odgojni faktor a odgojna funkcija porodice je njena najvažnija i najstarija funkcija te kao primarni afektivni milje najuspješnije odgovara na afektivne zahtjeve i potrebe djeteta.

Autentični odgoj pripada kulturi i iz nje proizilazi označavajući njegovanje ljudske duše u mediju određene kulture uz razvijanje smisla za vrijednost i osjećanje vrijednosti.

Autentični odgoj Bošnjaka počiva na porijeklu i etnogenezi naroda, njegovoj islamskoj tradiciji i karakteristikama kulture realiziran kroz autentičnu majčinu pedagogiju. Razumijevanjem ovih elemenata razumijeva se autentični odgoj Bošnjaka majčinim njegovanjem ljudske duše u mediju historijskog porijekla, kulturnog konteksta i islamske tradicije koji omogućavaju istinsku, cilju usmjerenu, samoizmjenu čovjeka.

Cilj majčinog odgoja je na razini društvenih vrijednosti zajednice na kojima počiva kultura, a autentični majčin odgoj u bošnjačkoj porodici izljuje temeljne vrijednosne komponente kulture Bošnjaka, obilježene korisnim znanjem i korisnošću na ovom i budućem svijetu uz vrhovni odgojni cilj „Izvesti dijete na pravi put“ sa jasnom odgojnom namjerom/intencijom u okviru temeljnih vrijednosnih komponenti islamske tradicije Bošnjaka koje vode do tog cilja.

Zaključak

Provedeno akcijsko istraživanje pokazuje da aktuelna generacija majki iz bošnjačkih porodica u većini ima jasno predstavljen cilj odgoja, te se pri tome naglašava samoaktualizacija definirana kao odgajanje kojim se želi postići poštenje, moral i obrazovanje kao preduvjet uspjeha u životu (da dijete bude „neko i nešto u životu“). Majčin odgoj u bošnjačkoj porodici kojim se izljevaju temeljne vrijednosne komponente kulture Bošnjaka, obilježen je, kako i ovo akcijsko istraživanje prikazuje, majčinom odgojnom težnjom/ciljem ka postizanju korisnog znanja i korisnošću na ovom i budućem svijetu za dijete koje odgaja.

Literatura

1. Hadžijahić, M. (1991). *Islam i muslimani u BiH*. Sarajevo.
2. Hangi, A. (2010). *Život i običaji muslimana*. Novi Pazar: El-Kelime.
3. Hodžić, Dž. (2003.) *Islamska čitanka*. Sarajevo: El-Kalem.
4. Imamović, M. (1998). „Gradska kultura Bošnjaka“. U knjizi: *Bošnjaci i islam*, str: 87.-127.
5. Imamović, M. (2009). „Bošnjaci-historija, tradicija, kultura“ (II dio). U časopisu: *Bošnjačka riječ* 3-4, str. 109-116 na <http://www.bosnjaci.rs>. očitano: 17. 10. 2012.
6. Isaković, A. (2002). Biserje, *Antologija bošnjačke književnosti*. Sarajevo: Ljiljan.
7. Karčić, F. (2006). „Šta je to ‘islamska tradicija Bošnjaka?’“. U časopisu: *Islamske informativne novine – Preporod br. 23/841*.
8. Kreč, D., Kračfild, R.S. i Balaki I.L. (1962). *Pojedinac u društvu*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva Srbije.
9. Mulahalilović, E. (2005). *Vjerski običaji muslimana u Bosni i Hercegovini*. Tuzla: Hamidović.
10. Pašalić - Kreso, A. (2004). *Koordinate obiteljskog odgoja*. Sarajevo: Jež.
11. Slatina, M. (1995). „Bošnjačka porodica i učenje kulture“, U časopisu: *Glasnik*, str 1-3. Sarajevo: Kalem.
12. Slatina, M. (1999). „Kultura i odgoj“, U časopisu: *Takvim za 1999, 1419/20.h.g.*, str 245-263. Sarajevo: Kalem.
13. Slatina, M. (2000). „Majka – riječ u kojoj je sadržan jedan čitav odgojni sistem“, U časopisu: *Takvim za 2000, 1420/21.h.g.*, str 113-121. Sarajevo: Kalem.
14. Vejo, E. (2003). *Priroda porodičnog odgojnog uzora kod Bošnjaka*. Zenica: Islamska pedagoška akademija.
15. Vukasović, A. (1995). *Pedagogija*. Zagreb: Alfa.
16. Wan Daud, W.M.N. (2010). Syed Muhammed Naquib Al-Attas - *Obrazovna filozofija i praksa - izlaganje originalnog koncepta islamizacije znanja*. Sarajevo: Tugra.

Summary الموجز

PRESENCE AND DEFINING THE GOAL
OF MOTHER'S UPBRINGING IN BOSNIAK
FAMILIES

Melisa Zukić

تربية الأم وتعريف هدفها في الأسرة البوسنافية

مليسا زوكيتش

The paper discusses upbringing as a pedagogic and anthropologic category with a clearly defined goal to be achieved. Authentic education belongs to a culture and it nurtures the human soul within a specific culture while at the same time it also develops the sense of value. The goal of mother's upbringing of her children is based on social values of the community. The authentic upbringing in Bosniak families creates the basic value components of the Bosniak culture. Its clear goal is to raise children with basic Islamic and Bosniak cultural values. We surveyed 260 Bosniak mothers who were asked to define the goal they want to achieve in the upbringing of their children. We wanted to establish the presence or absence of a clear goal and to examine how mothers define it. The survey results show that the current generation of Bosniak mothers mainly has a clear goal which emphasizes honesty, moral and education as preconditions for success in life.

يناقش هذا البحث مسألة التأديب باعتبارها فئة تربوية وبشرية متميزة بهدف واضح ينبغي تحقيقه. إن التأديب تابع للثقافة وينبع منها، وهو يعني رعاية النفس البشرية داخل وسط ثقافي محدد مع تنمية مفهوم القيمة والإحساس بهذه القيمة. إن الهدف من تربية الأمهات للأطفال يقع في مستوى القيم الاجتماعية للمجتمع التي تقوم عليها الثقافة، كما إن تربية الأمهات الأصيلة للأطفال في الأسرة البوسنافية تغرس المكونات القيمية الأساسية لثقافة البشانة، المتميزة بالمعرفة المفيدة والصالحة في الدنيا والآخرة، إلى جانب الهدف التربوي الأسمى "توجيه الطفل للسير على الصراط المستقيم" بهدف تربوي واضح ضمن إطار العناصر القيمية الأساسية في التراث الإسلامي عند البشانة، والتي تقود نحو ذلك الهدف.

وتلبية لاحتياجات هذا العمل، أجرينا دراسة شملت ٢٦٠ من الأمهات في الأسر البوسنافية، وطرحنا عليهن سؤالاً واضحاً وصريحاً حول الهدف الذي يرغبن تحقيقه من تربيتهن لأطفالهن. كان اهتمامنا يتركز على وجود الهدف التربوي المحدد أو غيابه، وتوصيف الأم لهذا الهدف وتعريفه، مفترضين أن تربية الأم ليست شيئاً اعتباطياً، وأنها موجهة نحو هدف محدد بوضوح. لقد أشارت الدراسة إلى أن الجيل المعاصر من الأمهات في الأسر البوسنافية لديهن في الغالب هدف واضح للتربية، يتمثل في تحقيق الأمانة والأخلاق الحميدة والتعليم لأنها شروط النجاح في الحياة (حتى يصح الطفل "شخصاً ذا مكانة في حياته"). لقد بينت هذه الدراسة أن تربية الأم لأطفالها في الأسرة البوسنافية، التي ترسخ العناصر القيمية الأساسية للثقافة البوسنافية، تتميز بالطموح / الهدف التربوي عند الأم للتوصل إلى معرفة نافعة وتحقيق الخير في الدنيا والآخرة للطفل الذي تربيته. الكلمات الرئيسية: الأم، التربية، التربية الهادفة، التربية الأسرية، التربية الأصيلة، الهدف التربوي.